

Ерфан В.Й.
к.е.н., доцент
Газуда С.М.
викладач

Карпатський університет імені Августина Волошина

ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ СТАЛОГО СІЛЬСЬКОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

На забезпечення сталого розвитку регіональних природно-господарських Українських Карпат (Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська та Чернівецька області), в тому числі й на ефективне використання їх агроресурсного потенціалу впливає низка передумов і характерних особливостей, що розглянуто нами через призму складових сільського розвитку, а саме: природну, географічну, економічну, соціальну, екологічну.

Природна складова сільського розвитку регіону. У всіх областях Українських Карпат територія поділяється на три природно-економічні зони: низинну, передгірну і гірську. До прикладу, в Закарпатській області гори займають 66 % її загальної площі, передгір'я – 14, рівнинна частина 20% території. В основному поділ здійснюється за тепловим режимом, вологозабезпеченням, тривалістю вегетаційного періоду, залежно від абсолютних висот і характеру рельєфу [1, с.237]. У зв'язку з цим, а також через низьку забезпеченість орними землями на гірських і передгірних територіях області обмежені можливості щодо вирощування різних видів сільськогосподарських культур. У низинній природно-економічній зоні, де найбільша сума активних температур сягає 3500-3550°, добре ростуть та визрівають найбільш теплолюбні сорти сільськогосподарських культур, зокрема вирощування ранніх овочів і фруктів.

Важливим елементом природної складової є земельні ресурси. Земельний фонд України становить 60,3 млн. га, майже 70% її території займають сільськогосподарські угіддя, понад 17 % – ліси і лісовкриті площі. Міста й інші населені пункти займають більш як 6,9 млн. га земельного фонду, або 11,4%. На фоні України територія Закарпатської області характеризується малоземеллям, адже на одного жителя припадає тут 0,36 га сільськогосподарських угідь, у тому числі 0,15 га ріллі, що відповідно у 2,4 та 4,3 рази менше, ніж у середньому по Україні (0,82 га та 0,65 га відповідно).

Вагомою передумовою забезпечення сталого сільського розвитку регіону є не тільки наявність сільськогосподарських угідь, призначених для ведення сільського господарства, але й значна територія лісових і лісовкритих площ (723,7 тис. га), де зосереджено 207,5 млн.куб.м запасів деревини. Ліси та інші лісовкриті площі земель запасу сільських рад становлять 29,9 тис. га [3, с.5; 4, с. 12]. Для порівняння: загальна площа лісів та лісовкритих площ України становить 10611,3 тис. га, або 17,6% до всіх земель країни, 6,8% з яких належить лісовкритим територіям Закарпаття [5, с. 506]. Найбільша

лісистість – в Українських Карпатах (32%). Загальний запас деревостанів станом на 1.01.2012 р. становив 1 млрд. 512 млн. м³.

Географічна складова. Прикордонне Закарпаття розташоване на крайньому заході України. На північному сході, сході і південному сході межує зі Львівською та Івано-Франківською областями, а на північному заході, заході і півдні кордони області збігаються з державним кордоном України загальною протяжністю 467,3 км, в тому числі з Польщею – 33,4 км, Словаччиною – 98,5 км, Угорщиною – 130,0 км та Румунією – 205,4 км. З 2004 Закарпаття дзнаходиться на перетині українського кордону з трьома державами, які набули членства в ЄС (Угорщина, Словаччина, Польща), а з 2007 р. – четвертою державою (Румунія) цього інтеграційного об'єднання. В області є 19 пунктів перетину кордону сусідніх держав. Унікальне геополітичне розташування області на перехресті міжнародних транспортних, економічних, торговельних, культурних шляхів сприяє розвитку і подальшому поглибленню всебічного міждержавного співробітництва, перетворення краю в міжнародний регіон відпочинку, рекреації і туризму, відводить важливу роль регіону в інтеграції України в європейські структури [6, с. 21].

Економічна складова. За останні роки відбулися суттєві зміни у структурі промислового виробництва Закарпаття. Промисловість стала більш наближеною до ресурсних можливостей області. Основними видами господарської діяльності краю є лісова і деревообробна промисловість, лісохімічна (продукти переробки деревини), аграрне виробництво, харчова та легка промисловість, машинобудування, санаторно-курортне обслуговування та туризм, промисловість будматеріалів. Область має сприятливий інвестиційний клімат та можливості прикордонного й транскордонного співробітництва. Закарпатські підприємства співпрацюють з партнерами зі 100 країн світу, найвагомішими серед них є Угорщина, Російська Федерація, Німеччина, Чехія, Австрія, Китай та Словаччина.

Соціальна складова. Регіон характеризується багатогранністю сільської місцевості, що передусім стосується природно-економічних та кліматичних передумов просторового розміщення територій та чисельності наявного населення. Сільське населення переважає в передгірній (39,2%) та низинній (36,2%), а в гірській природно-економічній зоні становить 24,6%. Щільність населення в низинній природно-економічній зоні становила 173,8, а в гірській та передгірній відповідно 103,4 та 48,2 осіб/км².

Загострилась ситуація на сільському ринку праці. Внаслідок структурної перебудови аграрного сектора економіки та зміни форм власності на землю зменшилась зайнятість у сільському господарстві, мисливстві та лісовому господарстві України із 4344,4 у 1990 р. до 3492,4 тис. осіб у 2012 р., а в Закарпатській області, навпаки, збільшилась із 78,2 у 1990 р. до 131,2 тис. осіб 2012 р., передусім за рахунок самозайнятості населення в особистих селянських господарствах [5, с. 353; 6, с. 323].

Під час ринкової трансформації аграрного сектору економіки значного руйнівного впливу зазнали саме об'єкти соціальної інфраструктури, які

безпосередньо формують якість і рівень життя на селі, що підтверджують дані забезпечення життєдіяльності населення [7, с. 7]. Так, житловий фонд Закарпатської області на початок 2013 р. становив 29,4 млн. м² загальної площі, з якої майже дві третини (63,8%) у сільській місцевості, що у 1,8 раза більше за міський житловий фонд. Разом з тим забезпеченість населення житлом у цілому є гіршою, ніж по Україні, де зазначений показник становив 23,7 м², у тому числі у міських поселеннях – 22,1 м², у сільській місцевості – 27,2 м².

Показники благоустрою населених пунктів свідчать (на 01.01.2012 р.) в цілому в Україні водопровід мали 22,2% сільських населених пунктів, а на Закарпатті тільки 2,8%; каналізацію відповідно 2,5 та 1,6%. За індикатором вартості спожитих продуктів життєвий рівень населення регіону значно нижчий від середньонаціонального, оскільки частка населення із середньодушовими доходами у місяць, нижчими прожиткового мінімуму, в 2011р. становила 27,7%, а за загальними 11,3 %, тоді як в Україні – 13,7 та 7,8 %.

Однією з важливих передумов сільського розвитку є його *екологічна складова*. Відомо, що Українські Карпати, до яких належить і територія Закарпаття, порівняно екологічно чисті території. Райони, особливо гірські і передгірні, менш насичені крупними промисловими підприємствами, в них практично відсутні шкідливі виробництва, вони мають обмежену порізаність автострадами, невисоку розораність сільгоспугідь і є менш забрудненими. Однак, важливою є переорієнтація аграрного виробництва з техногенних напрямів інтенсифікації на екологічно, економічно та соціально ефективні системи з урахуванням всебічної його екологізації і переходу до раціонального та екологізрівноваженого природокористування.

Дослідження підтвердило, що для забезпечення сталого сільського розвитку регіону, в основному, є всі сприятливі передумови. При цьому важливим є розуміння необхідності його підтримки з боку державних і владних структур, органів місцевого самоврядування, сільських громад.

Література:

1. Верменич Я. В. Теоретико-методологічні проблеми історичної регіоналістики в Україні / Я. В. Верменич. – К. : Інститут історії України НАН УКРАЇНИ. – 2003. – 516 с.
2. Теоретичні основи державного земельного кадастру [Електронний ресурс] : Земельний фонд України у складі світових земельних ресурсів та сучасний стан його використання / за ред. М.Г. Ступеня. Ч. I. – Режим доступу: http://geoknigi.com/book_view.php?id=963
3. Лісове господарство та переробка деревини у 2012 році: статист. бюлетень/ Головне управління статистики у Закарпатській області; відп. за випуск Хайпас О. В. – Ужгород, 2013. – 20 с.
4. Основні положення організації і розвитку лісового господарства Закарпатської області. – Івано-Франківськ: Фоліант, 2011. – 292 с.

[Електронний ресурс]. [Електронний ресурс] Режим доступу:
<http://zakgromrada.org.ua/materials>

5. Статистичний щорічник України за 2012 рік / Державна служба статистики України; за ред. О. Г. Осауленка. – К. ; ТОВ "Август Трейд», 2013. – 551 с.

6. Статистичний щорічник Закарпаття за 2012 рік/ Головне управління статистики у Закарпатській області; за ред. Г. Д. Гриник. – Ужгород,2013. – 511с.

7. Житловий фонд Закарпаття у 2012 році:Статистичний збірник / Головне управління статистики у Закарпатській області; за ред. Д. Гриник. – Ужгород, 2012. – 83 с